

Πάροδος, στ. 192- 436
Ο θρήνος για την αδυσώπητη μοίρα

Διάρθρωση ενοτήτων.

- 1. Προωδός (στ. 192- 195):** Η αρχή του θρήνου της Ελένης.
- 2. Κομμός (στ. 196- 288):**
 - **1^η ενότητα-** α' στροφή (στ. 196- 209): Η επίκληση της Ελένης.
 - **2^η ενότητα-** α' αντιστροφή (στ. 210- 223): Η είσοδος των γυναικών του χορού.
 - **3^η ενότητα-** β' στροφή (στ. 224- 243): Οι συμφορές της Ελένης.
 - **4^η ενότητα-** β' αντιστροφή (στ. 244- 263): Η ανταπόκριση του χορού.
 - **5^η ενότητα-** επωδός (στ. 264- 288): Οι υπαίτιοι των συμφορών.
- 3. Διαλογική σκηνή (στ. 289- 371):**
 - **1^η ενότητα** (στ. 289- 331): Το παρελθόν της Ελένης και η αγωνία της για το μέλλον.
 - **2^η ενότητα** (στ. 332- 345): Η απόφαση της Ελένης.
 - **3^η ενότητα** (στ. 346- 371): Η παρέμβαση του Χορού.
- 4. Αμοιβαίο (στ. 372- 436):**
 - **1^η ενότητα** (στ. 372- 404): Η αντίδραση της Ελένης.
 - **2^η ενότητα** (στ. 405- 436): Ο θρήνος της Ελένης.

Τόπος: Αίγυπτος, παλάτι Πρωτέα.

Πρόσωπα: Ελένη, Χορός.

Περίληπτική αναδιήγηση.

Μετά την αποχώρηση του Τεύκρου η Ελένη ξεσπά σε θρήνο για τις συμφορές της, καθώς και για τις πληροφορίες που της έδωσε ο ήρωας για το σύζυγο και την οικογένειά της. Καλεί την Περσεφόνη και τις Σειρήνες να συμμετάσχουν στο θρήνο της και να τραγουδήσουν μαζί της πένθιμους σκοπούς. Στο μεταξύ ο Χορός, ο οποίος αποτελείται από νέες Ελληνίδες ακόλουθες της Ελένης, εισέρχεται στη σκηνή, επειδή καθώς έπλενε ρούχα στην ακροθαλασσιά άκουσε το σπαραχτικό της θρήνο και ήρθε να της συμπαρασταθεί.

Η Ελένη ενημερώνει τις γυναίκες για την τύχη της οικογένειας και του συζύγου της, καθώς και για το μίσος που τρέφουν οι Έλληνες για εκείνη. Ο Χορός συμπάσχει με την Ελένη και θρηνεί για το χαμό των δικών της και για τη μοίρα της, αφού λόγω του θανάτου του Μενελάου, δεν θα μπορέσει να επιστρέψει στην πατρίδα της.

Η ηρωίδα συνεχίζει ασκώντας κριτική στους θεούς και ρίχνοντας τους όλες τις ευθύνες για την τροπή που πήρε η ζωή της. Αναφέρεται στην άφιξη του Πάρη στη Σπάρτη, όταν εκείνος ήρθε να την κλέψει από το σύζυγό της καθώς του την είχε προσφέρει ως δώρο η θεά Αφροδίτη, αλλά και στην Ήρα που έστειλε τον Ερμή την πήρε από τον Πάρη και την πήγε στην Αίγυπτο και έδωσε στον Τρώα πρίγκιπα το είδωλό της.

Ο Χορός προσπαθεί να δώσει κουράγιο στην ηρωίδα, η Ελένη όμως είναι θλιμμένη και απαρηγόρητη. Εύχεται να ήταν άσχημη και να ξεχνούσαν οι Έλληνες την κακή της φήμη και απαριθμεί τα τωρινά της βάσανα: βρίσκεται σκλάβα σε ξένη χώρα, ο σύζυγός της πέθανε, η μητέρα της έβαλε εξαιτίας της τέλος στη ζωή της, τα αδέλφια της χάθηκαν και η κόρη της θα έχει πολύ

άσχημη τύχη. Επιπλέον η ηρωίδα δεν μπορεί πια να γυρίσει στην πατρίδα της τη Σπάρτη, αφού όλοι πιστεύουν πως χάθηκε μαζί με το Μενέλαο.

Μέσα στο παραλήρημά της η Ελένη αποφασίζει να δώσει τέλος στη ζωή της ώστε να ξεφύγει από τη δυστυχία της. Ο Χορός, παρεμβαίνει την κρίσιμη στιγμή και τη συμβουλεύει να μην πιστεύει όσα της είπε ο Αχαιός ήρωας και να πάρει προφητεία από τη μάντισσα Θεονόη. Μάλιστα προθυμοποιείται να τη συνοδεύσει. Η ηρωίδα φοβάται πως θα ακούσει από τη μάντισσα όσα της είπε ο Τεύκρος, αλλά ο Χορός την παροτρύνει να είναι αισιόδοξη. Εκείνη ορκίζεται πως αν μάθει ότι ο σύζυγός της είναι όντως νεκρός, θα αυτοκτονήσει. Η ηρωίδα θρηνεί και πάλι για όλους εκείνους που έχασαν τη ζωή τους στον πόλεμο και καταλήγει πως η ομορφιά της προκάλεσε συμφορές όχι μόνο στους Αχαιούς αλλά και στους Τρώες.

Πάροδος.

Η πάροδος είναι το άσμα που τραγουδά ο Χορός κατά την είσοδό του στην ορχήστρα από την αριστερή πάροδο (από το τμήμα αυτό του θεάτρου πήρε το άσμα του Χορού το όνομά του). Προηγείται ο αυλητής που δίνει το ρυθμό, ακολουθεί η Κορυφαία του Χορού και πίσω οι υπόλοιπες γυναίκες σε δύο γραμμές (ημιχόρια) των επτά ατόμων, κατά ζεύγη (5x3), ή κατά στοίχους (3x5). Στεκόταν με την πλάτη γυρισμένη στους θεατές και στρεφόταν σε αυτούς μόνο όταν τραγουδούσε τα χορικά. Όλοι οι χορευτές φορούσαν την ίδια μάσκα και τα κοστούμια τους ήταν ομοιόμορφα, απλά και χωρίς πολυτέλειες.

Κομμός.

Ο κομμός στην Ελένη είναι ένας θρηνητικός διάλογος ανάμεσα στην ηρωίδα και το Χορό. Ο Ευριπίδης προτάσσει αυτόν τον θρήνο για να κάνει ακόμη πιο δραματική τη θέση της Ελένης. Θρηνητικός χαρακτήρας του τραγουδιού:

- επανάληψη και ομοιομορφία του ύφους (ίσος αριθμών στίχων στις στροφές και τις αντιστροφές),
- επίκληση στις θεότητες του κάτω κόσμου.

Η ρήση της Ελένης.

Παρουσιάζει τη μορφή ενός σύντομου ρητορικού λόγου με:

- **στ. 291- 303:** προοίμιο,
- **στ. 303- 331:** κυρίως μέρος,
- **στ. 332- 345:** επίλογος.

Ο Ευριπίδης προβάλλει μια σειρά συλλογισμών της Ελένης που εμφανίζονται μέσα από μια ρητορική διαμαρτυρία, ένα παράπονο που ζητά να βρει τις πιθανές αιτίες της δυστυχίας της και αναζητά ελαφρυντικά της ενοχής της

Αμοιβαίο.

Είναι ο λυρικός διάλογος ανάμεσα στην Ελένη και στο Χορό πριν η Ελένη αποχωρήσει από τη σκηνή. Με το αμοιβαίο έχουμε μια επιβράδυνση. Η πάροδος τελειώνει με την επανάληψη όλων των βασικών θεμάτων που παρουσιάστηκαν από την αρχή του έργου. Ο αργός ρυθμός προετοιμάζει τον θεατή για τη σιωπή που θα ακολουθήσει και διεγείρει τα συναισθήματα του ελέου και φόβου.

Δομή του αμοιβαίου:

- στ. 372-389,
- στ. 390-404,
- στ. 405-421,
- στ. 422-436.

Ο στάση του χορού στο αμοιβαίο είναι διαφορετική από τη στάση του στον κορμό. Ο χορός αναλαμβάνει ενεργό δράση και συμβουλεύει την ηρωίδα να μπει στο παλάτι και να συμβουλευτεί τη μάντισσα Θεονόη.

Πραγματολογικά σχόλια.

Σειρήνες κόρες της Γης (στ. 196): ήταν κόρες του ποταμού Αχελώου και είχαν πρόσωπο γυναίκας και σώμα πουλιού. Συνδέονταν με τον Κάτω Κόσμο και την Περσεφόνη, για αυτό η Ελένη της καλεί προκειμένου να θρηνησουν μαζί για το χαμό του συζύγου της. Όταν η Δήμητρα έχασε την Κόρη της, τους έδωσε φτερά για να την αναζητήσουν. Όταν η αναζήτησή τους δεν έφερε αποτέλεσμα, εγκαταστάθηκαν σε ένα νησί και με το γλυκό τους τραγούδι ξελόγιαζαν τους ναυτικούς, οι οποίοι παρασύρονταν και έπεφταν στα βράχια. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοι του στο δρόμο της επιστροφής για την Ιθάκη, πέρασαν από το νησί τους και ο ήρωας έκλεισε τα αυτιά των συντρόφων του με κερί και ζήτησε να δέσουν τον ίδιο στο κατάρτι για να μη μαγευτεί από το τραγούδι τους.

να 'στελνε η Περσεφόνη (στ. 202): κόρη του Δία και της Δήμητρας. Ο Πλούτωνας την ερωτεύτηκε, την απήγαγε και τη μετέφερε στον Άδη. Η μητέρα της την αναζητούσε και από τη στεναχώρια της δεν άφηνε τη γη να καρποφορήσει και να ανθίσει. Η μεγάλη θλίψη της Δήμητρας δημιούργησε προβλήματα στους ανθρώπους και ο Δίας έδωσε τη λύση: να μένει η Περσεφόνη έξι μήνες με τη μητέρα της και έξι μήνες με το σύζυγό της στον Κάτω Κόσμο. Τους έξι μήνες που η Κόρη ήταν κοντά στη Δήμητρα η γη άνθιζε και καρποφορούσε και ήταν Άνοιξη και Καλοκαίρι, ενώ τους έξι μήνες που βρισκόταν στον Άδη ήταν Φθινόπωρο και Χειμώνας. Ο μύθος αυτός αποδεικνύει την προσπάθεια των ανθρώπων να ερμηνεύσουν την εναλλαγή των εποχών και τον κύκλο της ζωής και του θανάτου, του μαρασμού και της άνθησης.

Κοντά στη γαλανή ακροθαλασσιά... σα βογκητό και μοιρολόι (στ. 210- 217): όταν ο Χορός άκουσε τον σπαραχτικό θρήνο της Ελένης, άπλωνε τα ρούχα δίπλα στη θάλασσα να στεγνώσουν και έτρεξε πανικόβλητος κοντά της να της συμπαρastaθεί. Η δήλωση αυτή του Χορού δείχνει πως η ηρωίδα ήταν μόνη της στη σκηνή και ο Χορός εισήλθε στην ορχήστρα στη συνέχεια.

μια νεράιδα (στ. 218): στο αρχαίο κείμενο πρόκειται για τη λέξη «Ναΐς». Οι Ναϊάδες ήταν νύμφες των γλυκών νερών, κόρες του Δία και κατοικούσαν σε πηγές, κρήνες, ποτάμια και λίμνες. Αρκετές φορές έπαιρναν το όνομά τους από την πηγή ή τον ποταμό με τον οποίο συνδέονταν (Ασωπιάδες, Αχελωίδες κ.λπ.).

καθώς μια νύμφη... τραχιά τη σέρνει ο Πάνας (στ. 218- 223): ο Χορός παρομοιάζει τον πανικό του με εκείνο μιας νύμφης που την κυνηγά ο θεός Πάνας.

τη σέρνει ο Πάνας (στ. 223): θεότητα των δασών, μισός άνθρωπος μισός τράγος, με δύο κέρατα κατσικιού στο κεφάλι. Υπάρχουν διάφορες εκδοχές για το ποιοι ήταν οι γονείς του: ο Ερμής και η νύμφη Πηνελόπη, ο Δίας και η νύμφη Καλλιστώ, ο Ουρανός και η Γη ή ο Απόλλωνας και η Οινόη. Σύμφωνα με το μύθο, όταν γεννήθηκε, η μητέρα του τρόμαξε τόσο από τη μορφή του που τον εγκατέλειψε. Ο Ερμής τον βρήκε και τον μετέφερε στον Όλυμπο και έγινε δεκτός από όλους τους θεούς, τους οποίους βοήθησε στην Τιτανομαχία. Στη μάχη έσπερνε παντού τον πανικό (η λέξη προέρχεται από το όνομα του θεού) με τις κραυγές του. Ήταν προστάτης των βοσκών και των γεωργών, καθώς και των προϊόντων τους, σύντροφος του Διονύσου και φίλος του κρασιού και του γλεντιού. Λατρευόταν στην Αρκαδία που ήταν ο τόπος γέννησής του.

Γυναίκες της Ελλάδας (στ. 224): η Ελένη αναφέρει πως ο Χορός αποτελείται από γυναίκες, Ελληνίδες στην καταγωγή. Πρόκειται για επινόηση του Ευριπίδη, αφού δεν υπάρχουν ιστορικές αναφορές για Έλληνες δούλους στην Αίγυπτο. Κάτι τέτοιο όμως εξυπηρετούσε την πλοκή του έργου του, αφού έτσι εντείνεται η τραγικότητα της ηρωίδας, καθώς από όλους τους Έλληνες μόνο οι γυναίκες του Χορού γνωρίζουν την αλήθεια για την ταυτότητά της. Επιπλέον η Ελένη χρειάζεται στο πλευρό της το Χορό, να της συμπαρασταθεί και να την βοηθήσει και κάτι τέτοιο φυσικά δεν θα ήταν δυνατό αν αυτός αποτελούνταν από γυναίκες της Αιγύπτου.

στης Χαλκίοικης το ναό (στ. 263): πρόκειται για το ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς που λατρευόταν στη Σπάρτη. Στο ναό αυτό είχε καταφύγει ο στρατηγός Πausanίας για να βρει άσυλο, όταν κατηγορήθηκε για προδοσία.

Ποιος Έλληνας ή Τρωαδίτης πελέκησε το πεύκο εκείνο (στ. 264- 265): ο Όμηρος αναφέρει ότι ο Φέρεκλος ναυπήγησε το πλοίο με το οποίο ο Πάρης απήγαγε την Ελένη. Οι Τρώες έως τότε δεν είχαν καράβια, γιατί κάποιος χρησμός τους είχε προτρέψει να ασχολούνται με τη γεωργία. Τα πρώτα τους καράβια κατασκεύασε ο Φέρεκλος χρησιμοποιώντας ξύλο πεύκου.

βαρβαρικό σκαρί (στ. 269): ο όρος βάρβαρος στην Αρχαιότητα σήμαινε τον ξένο, τον αλλοδαπό, οποιονδήποτε δεν ήταν Έλληνας. Η ερμηνεία της λέξης ως «απολίτιστος» είναι σύγχρονη.

Δαναούς (στ. 275): η λέξη χρησιμοποιείται από τον Όμηρο για να δηλώσει συνολικά τους Έλληνες.

κι ολούθε λεν... σ' άτιμο πλάγιασες κρεβάτι (στ. 257- 259): ο Χορός επισημαίνει πως όλοι οι Έλληνες πιστεύουν στην απιστία της Ελένης, ενώ εκείνη δεν είχε ποτέ καμία σχέση με τον Πάρη.

το φτεροπόδη έστειλε Ερμή (στ. 278): ως ταχυδρόμος των θεών και εκτελεστής των θεϊκών αποφάσεων, ο θεός Ερμής παριστανόταν να φορά σανδάλια με φτερά, ώστε να μπορεί να τρέχει γρήγορα και φέρνει εις πέρας τις αποστολές του.

Κι ως έκοβα μες στην ποδιά μου τριαντάφυλλα δροσάτα (στ. 279- 280): η σκηνή της απαγωγής της Ελένης θυμίζει τη σκηνή της απαγωγής της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα. Ο θεός άρπαξε την κόρη την ώρα που έπαιζε με τις κόρες του Ωκεανού και μάζευε λουλούδια.

η κόρη μου, καμάρι του σπιτιού μου (στ. 320): η Ελένη με το Μενέλαο είχαν αποκτήσει μία κόρη, την Ερμιόνη, η οποία ήταν εννέα ετών όταν η μητέρα της έφυγε με τον Πάρη. Σύμφωνα με τη μυθολογία παντρεύτηκε τον Ορέστη ή τον γιο του Αχιλλέα, Νεοπτόλεμο. Η Ελένη εδώ δείχνει να ανησυχεί ότι η κόρη της θα μείνει ανύπαντρη λόγω της δικής της άσχημης φήμης.

της πελαγίσιας νύμφης (στ. 358): πρόκειται για την Ψαμάθη, σύζυγο του Πρωτέα, μητέρα του Θεοκλύμενου και της Θεονόης.

Φωνάζω εσένα... το μονότονο σουραύλι (στ. 390- 402): ο όρκος των Αρχαίων περιλάμβανε τρία σημεία: το τι ορκίζεται να κάνει ή να μην κάνει αυτός που παίρνει τον όρκο, την ποινή σε περίπτωση καταπάτησης του όρκου και τέλος το θεό- μάρτυρα του όρκου, που εδώ είναι ο ποτάμιος θεός Ευρώτας.

Καλλιστώ καλότυχη παρθένα (στ. 422): νύμφη των δασών της Αρκαδίας, παρθένα σύντροφος της Αρτέμιδος. Από την ένωσή της με το Δία γεννήθηκε ο Αρκάς, γενάρχης των Αρκάδων. Όταν η Άρτεμις αντιλήφθηκε το γεγονός, τη μεταμόρφωσε σε αρκούδα και αργότερα ο Δίας την τοποθέτησε στον ουρανό δημιουργώντας τον αστερισμό της Μεγάλης Άρκτου. Ο ποιητής χρησιμοποιεί μια διαφορετική παραλλαγή του μύθου, δικής του επινόησης, σύμφωνα με την οποία η Καλλιστώ μεταμορφώθηκε σε λέαινα πριν την ένωσή της με το Δία.

του Μέροπα (στ. 430): ο Μέροψ ήταν μυθικός βασιλιάς στο νησί της Κω.

Πολιτισμικά- ιδεολογικά σχόλια.

Σειρήνες, φτερωτές κόρες της Γης... για τους βαριόμοιρους νεκρούς (στ. 196- 209): ολόκληρη η στροφή είναι ένας θρήνος, ο οποίος αποτελεί τυπικό δείγμα θρηνωδίας στην Αρχαιότητα. Τυπική ήταν επίσης η επίκληση στις Σειρήνες και την Περσεφόνη και το έθιμο του θρήνου συμπληρωνόταν με διάφορες δραστηριότητες όπως χοές- προσφορές στο νεκρό, ράντισμα με αίμα ενός βωμού ή ειδώλου, καθώς και το κόψιμο των μαλλιών και το μάτωμα του προσώπου.

Τύχη πολυστέναχτη και πικραμένη μοίρα (στ. 244- 245): ο Χορός υιοθετεί την ομηρική αντίληψη ότι η ζωή του ανθρώπου προκαθορίζεται από τη στιγμή της γέννησής του από ανώτερες δυνάμεις, όπως οι τρεις Μοίρες, η Κλωθώ, η Άτροπος και η Λάχεσις.

γι' αυτή τη δύσμοιρη ομορφιά (στ. 271): η Ελένη τονίζει πως μία από τις βασικές αιτίες για τα βάσανά της είναι η θεϊκή ομορφιά της που ωστόσο την οδήγησε στη δυστυχία και όχι στην ευτυχία. Η ηρωίδα το έχει αναφέρει ξανά αυτό στον πρόλογο και η επανάληψη αυτή υπογραμμίζει ακόμα μία φορά τη μετάπτωση της Ελένης από την ευτυχία στη δυστυχία.

Ξέρω, σε ζώνουν... τις πίκρες να βαστάξεις (στ. 289- 290): ο Χορός καλεί την Ελένη να κάνει υπομονή, καθώς φοβάται πως πάνω στην απελπισία της μπορεί να κάνει καμία τρέλα. Ο Χορός του Ευριπίδη είναι ένας ακόμα υποκριτής που συμμετέχει στην πλοκή και έχει τη δική του λογική. Σε αντίθεση με το Σοφοκλή που τον θέλει σαν αμέτοχο θεατή και τον Αισχύλο που ο Χορός του εξέφραζε μόνο θρησκευτικές απόψεις, ο Ευριπίδης παρουσιάζει έναν Χορό ανθρώπινο, που μετέχει στην πλοκή και συμπάσχει με τον πρωταγωνιστή.

Αχ! να σβηνόμουν πάλι... θυμούνται τώρα το κακό (στ. 298- 303): η Ελένη καταριέται για μια ακόμα φορά την ομορφιά της, η οποία δεν αποδεικνύεται ως το υπέρτατο αγαθό. Η υπερβολική της ομορφιά, της προκάλεσε πλήθος συμφορές. Η ηρωίδα θα προτιμούσε να χάσει όλη αυτή την ομορφιά, προκειμένου να ξεχάσουν οι Έλληνες την κακή της φήμη.

κι ενώ ήμουν λεύτερη, έχω γίνει σκλάβα (στ. 312): η Ελένη με τη μεταφορά της στην Αίγυπτο, έχει χάσει την ελευθερία της κι έχει γίνει σκλάβα. Με τη λέξη «σκλάβα» όμως δεν εννοεί δούλα, αλλά υπήκοος ενός βασιλιά που δεν την αφήνει να φύγει από τη χώρα του.

Πιο καλά θάνατος (στ. 338): η ηρωίδα εκφράζει πλέον ανοιχτά την επιθυμία της να αυτοκτονήσει, προκειμένου να μην υποχρεωθεί να παντρευτεί το Θεοκλύμενο. Η Ελένη προτιμά το θάνατο από έναν αναγκαστικό γάμο.

Πιο καλά θάνατος... γοργά ξεφεύγεις (στ. 338- 342): η Ελένη από τη μεγάλη της θλίψη σκέφτεται έντονα το ενδεχόμενο της αυτοκτονίας και αναζητά τον καταλληλότερο τρόπο για να δώσει τέλος στη ζωή της. Ο απαγχονισμός είναι ένας ατιμωτικός θάνατος, που δεν είναι ταιριαστός ούτε στους δούλους. Η Ελένη, ως ομηρικός ήρωας, δεν μπορεί να δεχτεί αυτό τον τρόπο θανάτου και προτιμά την ευγένεια που θα της προσφέρει το μαχαίρι. Σίγουρα οι στίχοι αυτοί θα έφερναν στο μυαλό των θεατών το θάνατο του Αίαντα.

γι' αλήθεια μην τα πάρεις (στ. 347): ο Χορός συμπαραστέκεται στην ηρωίδα, αλλά δεν παρασύρεται από το παραλήρημά της. Σκέφτεται ψύχραιμα και της επισημαίνει πως τα λόγια του Τεύκρου απαιτούν οπωσδήποτε επιβεβαίωση. Έτσι προσπαθεί να την πείσει να επισκεφθεί τη Θεονόη και στη συνέχεια να σκεφτεί και να πράξει ανάλογα.

ρίξανε τα κομμένα... τα τρυφερά τους μάγουλα (στ. 415- 421): το κόψιμο των μαλλιών ως ένδειξη πένθους, οφείλεται στην αντίληψη πως αποτελούσαν πηγή δύναμης. Το μάτωμα του προσώπου συνδέεται με την αντίληψη πως η παραμόρφωση αυτή δεν άφηνε την ψυχή του νεκρού να αναγνωρίσει τον άνθρωπο που θρηνεί με αποτέλεσμα να μην μπορεί να τον βλάψει.

Στοιχεία διάνοιας.

- **Όποιος έχει μια συμφορά θεοσταλμένη, το χτύπημα βαρύ, μα το υποφέρει (στ. 303- 305):** ο άνθρωπος οφείλει να υπομένει τις συμφορές με υπομονή και πραότητα.

- **ετούτο χειρότερο είναι απ' την αλήθεια, πράξεις να σου φορτώνουν που δεν έχεις κάνει (στ. 307- 309):** είναι πολύ άσχημο να δυσφημίζεται ένας αθώος και να θίγονται η τιμή και η αξιοπρέπειά του.
- **οι βάρβαροι όλοι δούλοι, εξόν ο αφέντης (στ. 313):** ο ποιητής εκφράζει την άποψή του για την αθηναϊκή δημοκρατία. Στις βαρβαρικές χώρες κανένας άνθρωπος δεν είναι ελεύθερος, αλλά όλοι είναι δούλοι του βασιλιά, καθώς μόνο εκείνος είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι θέλει. Αντίθετα, στη δημοκρατία, όλοι οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι -με εξαίρεση βέβαια τους σκλάβους- και υπακούουν όχι σε κάποιο βασιλιά, αλλά στο νόμο. Ο ποιητής με τα λόγια αυτά επιδιώκει να εξυψώσει το ηθικό των Αθηναίων.
- **νεκρή λογιέμαι (στ. 324):** ο ποιητής εδώ τονίζει για ακόμα μία φορά τη διαφορά ανάμεσα στο «φαίνεσθαι» και το «είναι». Το είδωλό της θεωρείται νεκρό, ενώ η πραγματική Ελένη είναι ζωντανή. Επιπλέον η ηρωίδα βλέπει σοβαρά πια το ενδεχόμενο της αυτοκτονίας.
- **στη Σπάρτη αν πάω, δε θα μ' αφήσουν να διαβώ τις πύλες (στ. 325-326):** η Ελένη ξεχνάει πια την επιστροφή στη Σπάρτη, αφού ο σύζυγός της θεωρείται νεκρός. Αλλά ακόμα και αν επέστρεφε συμπολίτες της δεν θα της επέτρεπαν την είσοδο. Στο σημείο αυτό ο ποιητής τονίζει τη λαχτάρα να επιστρέψει κάποιος στην πόλη του και να μην μπορεί να μπει μέσα.
- **Η γυναίκα σα θα δεχτεί έναν άντρα που δε στέργει, δεν έχει σέβας διόλου στον εαυτό της (στ. 335- 337):** πρόκειται για μια ριζοσπαστική θέση του ποιητή κι αυτό γιατί στην Αρχαιότητα οι γυναίκες δεν επιτρεπόταν να έχουν άποψη για τον άνδρα που θα παντρεύονταν. Η απόφαση αυτή ήταν του πατέρα ή του αδελφού. Έτσι εδώ ο Ευριπίδης εκφράζει μια δημοκρατική θέση για το δικαίωμα της γυναίκας στην επιλογή του άνδρα της. Επιπλέον ο ποιητής τονίζει την πίστη της Ελένης στο σύζυγό της Μενέλαο.
- **για κάτι που δεν έγινε (στ. 405):** η Ελένη επαναλαμβάνει την αθωότητά της για την κατηγορία περί απιστίας και τη φυγή της με τον Πάρη. Εδώ γίνεται άλλη μια φορά φανερό η διαφορά ανάμεσα στο φαίνεσθαι και στο είναι, αφού ο πόλεμος δεν έγινε για την αρπαγή της Ελένης αλλά για ένα είδωλο.
- **οι γυναίκες πρέπει να βοηθούν η μια την άλλη (στ. 370- 371).**
- Ο πόλεμος προκαλεί δεινά και στους νικητές και στους ηττημένους.

Καινοτομίες του Ευριπίδη.

- Ο Χορός αποτελείται από Ελληνίδες γυναίκες, αν και δεν υπάρχουν ιστορικές πηγές που να επιβεβαιώνουν την παρουσία Ελλήνων δούλων στην Αίγυπτο.
- Ο Χορός του Ευριπίδη δεν είναι ένας απλός θεατής. Είναι ένας ακόμα υποκριτής, έχει δικά του πάθη και δική του σκέψη και συμμετέχει ενεργά στην πλοκή της ιστορίας.
- Ο ποιητής χρησιμοποιεί μια διαφορετική παραλλαγή του μύθου της Καλλιστούς, δικής του επινόησης, σύμφωνα με την οποία η Καλλιστώ μεταμορφώθηκε σε λέαινα πριν την ένωσή της με το Δία.

Ο λειτουργικός ρόλος του Χορού.

Ο Χορός αποτελείται από Ελληνίδες αιχμάλωτες γυναίκες, που συμπάσχουν με την ηρωίδα και τη βοηθούν να σκεφτεί λογικά όταν εκείνη παρασύρεται από την οδύνη και τη θλίψη της.

Η επιλογή φυσικά δεν είναι τυχαία. Ο Χορός της Ελένης δεν θα μπορούσε να αποτελείται από Αιγύπτειες, καθώς εκείνες δεν θα ήταν σε θέση να μοιραστούν τον πόνο της ηρωίδας και να τη βοηθήσουν και να της συμπαρασταθούν την κατάλληλη στιγμή όταν εκείνη θα βρεθεί αντιμέτωπη με το βασιλιά Θεοκλύμενο.

Μέσα στο παραλήρημά της η Ελένη αποφασίζει να δώσει τέλος στη ζωή της ώστε να ξεφύγει από τη δυστυχία της. Ο Χορός, παρεμβαίνει την κρίσιμη στιγμή και τη συμβουλεύει να μην πιστεύει όσα της είπε ο Αχαιός ήρωας και να πάρει προφητεία από τη μάντισσα Θεονόη. Μάλιστα προθυμοποιείται να τη συνοδεύσει. Η ηρωίδα φοβάται πως θα ακούσει από τη μάντισσα όσα της είπε ο Τεύκρος, αλλά ο Χορός την παροτρύνει να είναι αισιόδοξη.

Η «Μετάσταση» του Χορού από την ορχήστρα.

Η θεατρική και σκηνική οικονομία απαιτούν την απομάκρυνση της Ελένης και του Χορού από το λογείο και την ορχήστρα αντίστοιχα, προκειμένου να παρουσιαστεί ο Μενέλαος. Είναι σπάνιες οι περιπτώσεις στο αρχαίο δράμα κατά τις οποίες ο Χορός αποχωρεί από την ορχήστρα στη διάρκεια της παράστασης και δικαιολογεί την απομάκρυνσή του αυτή με το επιχείρημα της συμπάρστασης προς την Ελένη. Στην πραγματικότητα ο Ευριπίδης χρειάζεται τη σκηνή άδεια προκειμένου να εμφανιστεί ο Μενέλαος. Ως νέο πρόσωπο, θα ανακοινώσει την ταυτότητά του και τότε, αν βρίσκονταν στη σκηνή η ηρωίδα και ο Χορός, θα έπρεπε να ανοίξει διάλογο με την Ελένη ή με την Κορυφαία του Χορού, με αποτέλεσμα να αποκαλυφθεί η αλήθεια και τότε θα καταργούνταν η σκηνή της αναγνώρισης των δύο συζύγων, που αποτελεί και ένα από τα κεντρικά θέματα της τραγωδίας. Η μετάσταση (αποχώρηση) του Χορού, πλαισιώνει λειτουργικά τη σκηνή της αναγνώρισης. Ο ποιητής μεθοδεύει τον μύθο του έτσι, ώστε να μη γίνει πριν την ώρα της η αναγνώριση του Μενελάου και της Ελένης, αλλά να γίνει αργότερα και με την τεχνική που θα διαλέξει αυτός.

Στοιχεία ήθους.

- **Ελένη:** η ηρωίδα θρηνεί μετά τις αποκαλύψεις του Τεύκρου για το θάνατο του συζύγου της, της μητέρας και των αδελφών της. Επαναλαμβάνει συνεχώς τα βάσανά της και επισημαίνει πως την ευθύνη για όσα έχουν συμβεί φέρουν οι θεοί και το είδωλο της και όχι η ίδια. Η μεγάλη της θλίψη προκαλεί τον έλεο και τον φόβο των θεατών. Το γεγονός ότι δεν μπορεί να επιστρέψει στην πατρίδα της την βαραίνει και της δημιουργεί ανείπωτη θλίψη. Η σκέψη του χαμού των αγαπημένων της προσώπων, καθώς και το ότι οι Έλληνες τρέφουν τεράστιο μίσος εναντίον της, κάνουν την ηρωίδα να λυγίσει και να σκεφτεί την αυτοκτονία. Η σκέψη αυτή είναι ενδεικτική της απόγνωσης της. Επιπλέον σκέφτεται πως αν παντρευτεί το Θεοκλύμενο θα χάσει τον αυτοσεβασμό της και στο σημείο αυτό ο ποιητής εξάγει το ήθος της. Μέσα στο παραλήρημά της, η Ελένη δέχεται την καταλυτική συμβουλή του Χορού να επιβεβαιώσει τις πληροφορίες του Τεύκρου ρωτώντας τη μάντισσα Θεονόη, αν και φοβάται πως θα ακούσει και από εκείνη τις ίδιες άσχημες ειδήσεις.

Τα επίθετα με τα οποία ο Χορός χαρακτηρίζει το θρήνο της Ελένης (*βαθιά φωνή σπαρακτική σα βογγητό και μοιρολόι, θρηνώντας, σκούζει, στηθοδέρνεται*) είναι ενδεικτικά της συναισθηματικής φόρτισης της ηρωίδας αλλά και των θεατών.

- **Χορός:** οι γυναίκες αυτές συμπάσχουν με την Ελένη και κατανοούν τον πόνο της. Προσπαθούν να τη βοηθήσουν να εκτονωθεί και για το λόγο αυτό επαναλαμβάνουν τα πάθη της. Ο Χορός δεν είναι απλός θεατής, αλλά συμβουλεύει την Ελένη και της προτείνει να είναι υπομονετική και ψύχραιμη. Μάλιστα προκειμένου να μην αφήσει την ηρωίδα μόνη της σε αυτή τη δύσκολη στιγμή, της προτείνει να τη συνοδεύσει στο παλάτι για να ακούσουν μαζί όσα έχει να της πει η Θεονόη.

Τραγικότητα της Ελένης.

- Νιώθει ενοχές για το χαμό των αγαπημένων της προσώπων, καθώς και για το θάνατο Ελλήνων και Τρώων.
- Λόγω της αρπαγής της από τον Πάρη, η ευτυχισμένη ζωή της στη Σπάρτη μεταστράφηκε σε δυστυχία.
- Υποφέρει αναίτια εξαιτίας της βούλησης των θεών και της Μοίρας.
- Συγκρούεται με το βασιλιά Θεοκλύμενο, που την κρατάει παρά τη θέλησή της στην Αίγυπτο και την πιέζει να τον παντρευτεί.
- Η ομορφιά της από ευλογία έγινε κατάρα για την ίδια και τους άλλους.
- Γύρω από το όνομά της έχει δημιουργηθεί μια άσχημη φήμη, χωρίς η ίδια να φταίει, μια φήμη που πολύ φοβάται πως θα εμποδίσει την ευτυχία της κόρης της.

Λέξεις (εκφραστικά μέσα).

- Ο θρήνος είναι ιδιαίτερα επιβλητικός. Συσσωρεύονται λέξεις και φράσεις που υποδηλώνουν θρήνο, συμφορές, καθώς και έντονη συναισθηματική φόρτιση.
- **Παρομοίωση:** στ. 217, 298.
- **Μεταφορές:** στ. 200, 208, 214, 216- 217, 244- 246, 265, 272, 286- 287, 289, 290, 291, 298, 305- 306, 308- 309, 310- 311, 319, 323, 341, 342- 343, 352, 377, 386- 387, 403- 404, 417, 429, 433.
- **Προσωποποιήσεις:** στ. 230, 306- 314, 323- 344- 345, 352, 374- 375, 390, 409.
- **Ειρωνεία:** στ. 260, 261, 408.
- **Αντιθέσεις:** στ. 303- 304, 312, 349, 363.
- **Υπερβατό σχήμα:** στ. 227- 228, 232- 233, 254- 255, 259, 280- 281, 283, 287, 301, 320- 321, 323, 329- 330, 346, 369- 370, 387, 395.
- **Υπερβολή:** *ποτάμι να χυθεί το αίμα* (στ. 398).
- **Σχήμα λιτότητας:** στ. 246, 317.
- **Έλλειψη:** στ. 246, 296- 297, 305, 313, 318, 325, 338, 339, 372.
- **Πλεονασμός:** στ. 231- 232, 244- 245.
- **Εικόνες:** στ. 197, 210- 214, 218- 223, 229- 230, 241, 265, 276- 283, 390- 391, 398, 413- 421.
- **Επανάληψη:** *πικρό πικρό τραγούδι* (στ. 208).
 - ✓ **στ. 244- 263:** Η Ελένη πληροφορεί το Χορό για τα αίτια του πόνου και του θρήνου της. Είναι μάλιστα η δεύτερη φορά που η ηρωίδα αναφέρει τα βάσανα και τις κακοτυχίες της. Ο Χορός της απαντά με

δικό του θρήνο και αναφέρει ακόμα μία φορά τα βάσανά της. Αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί αδυναμία του ποιητή, καθώς με τον τρόπο αυτό εντείνεται η τραγικότητα της ηρωίδας και προκαλεί τον έλεο των θεατών για τα βάσανά της και τον φόβο για το μέλλον της αφού υπάρχει το ενδεχόμενο της αυτοκτονίας της.

- **Αναδίπλωση:** *ήρθε ένας ναύτης / ήρθε και πόνους μου 'φερε* (στ. 226-227).
- **ΑΣύνδετο σχήμα:** *με θρήνους, με βόγγους, με δάκρυα* (στ. 195).
- **Ρητορικές ερωτήσεις:** στ. 192- 193, 251, 252, 264- 266, 291, 332, 334-335, 382 (εντείνεται η τραγικότητα της ηρωίδας).
- **Επιφωνηματικές λέξεις- φράσεις.**
- **Επιβράδυνση:** η Ελένη αποφασίζει να επισκεφθεί τη Θεονόη, παραμένει όμως λίγο ακόμα στη σκηνή.